

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні проблеми господарського права»

на тему:

„Основні напрями економічної політики держави. Засоби державного регулювання господарської діяльності. Співвідношення державного регулювання та саморегулювання у сфері господарювання”

Студентки 1 курсу групи ПРм - 11
Галузь знань 0304 «Право»
Спеціальність 8.03040101 «Правознавство»
Гуменюк О.В.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	5
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	6
2.1 Структурно– галузева.....	6
2.2 Інвестиційна.....	7
2.3 Цінова.....	8
2.4 Антимонопольна.....	9
2.5 Бюджетна.....	10
2.6 Податкова.....	11
2.7 Зовнішньоекономічна.....	12
РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	13
РОЗДІЛ 4. ПРАВОВА ПРИРОДА САМОРЕГУЛЮВАННЯ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ ДЕРЖАВНИМ РЕГУЛЮВАННЯМ.....	19
ВИСНОВКИ.....	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	24

ВСТУП

Держава відіграє чи не найважливішу роль у регулюванні господарської діяльності суб'єктів господарювання. Держава, в особі уповноважених органів, покликана сприяти природному еволюційному економічному розвитку ринку, усувати правопорушення у сфері господарювання, підтримувати господарський порядок.

На різних етапах розвитку економіки тієї чи іншої країни, перед уповноваженими суб'єктами постають різні цілі та завдання, тому економічна політика не буває цілком визначеною. Проте її основні параметри, напрями можуть бути цілком усталеними, які і формують економічну модель розвитку держави.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що наразі постало питання формування інститутів, які б змогли належним чином гармонізувати інтереси держави, підприємницьких кіл зокрема, а також громадськості загалом. Діюча система державного регулювання господарської діяльності має ряд недоліків, зокрема: недостатня ефективність і високі витрати задля належної організації нагляду і контролю зі сторони повноважних органів; недостатньо дієвий механізм зворотного зв'язку між органами державної влади та підприємницьким товариством, часта зміна нормативної бази та інше. Все це призводить до невиправдано великих витрат держави. Більше того, на даний момент актуальним залишається питання щодо дерегулювання.

Зміст та напрями економічної політики держави, а також роль саморегулювання були предметом розгляду багатьох вчених. Зокрема, вагомий внесок зробили: В.С. Щербина, В.К. Мамутова, Н.П. Свиридюк, О.В. Шевердіна, О.М. Вінник та інші.

Метою даної роботи є на основі норм чинного законодавства і праць науковців зробити системний аналіз напрямів економічної політики держави, засобів державного регулювання господарської діяльності, а також співвідношення саморегулювання із державним регулюванням господарського життя.

Визначена мета зумовила постановку та розв'язання наступних **завдань**:

- місце держави у ринковому механізмі;
- форми та механізми впливу держави на підприємницьку діяльність;
- співвідношення інститутів саморегулювання та дерегулювання;
- роль саморегулюючих організацій на сучасному етапі;
- співвідношення правових категорій «саморегулювання» та «державне регулювання».

Об'єктом даної роботи є суспільні відносини, які виникають в рамках державного регулювання господарського життя.

Предметом дослідження є з'ясування основних напрямів економічної політики держави, засобів державного регулювання господарської діяльності, а також роль та місце саморегулювання як інституту господарського права.

Іноземні бізнесмени не відмічають особливих позитивних змін у напрямі поліпшення бізнес-клімату в Україні. Інвестори нарікають на проблеми корупції, бюрократії, непрозорість проведення державних тендерів та труднощі з відкриттям бізнесу. Вони вказують, зокрема, і на існуючу в державі тяганину під час оформлення необхідних документів.

Однак, перші кроки у цьому напрямку були зроблені, зокрема спрощено порядок отримання ліцензій, скорочено ліцензії з 56 до 30, відбулось часткове приведення законодавства до норм і стандартів ЄС та інше. Процес дерегуляції на даний момент лише набирає обертів .

Подальше вдосконалення засобів державного регулювання та системи саморегулювання в Україні дозволить більш ефективно використовувати механізм державного управління, звільняючи органи державної влади від необхідності здійснення тотального контролю.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Поняття «економічна політика держави» є надзвичайно багатоаспектним і досить складним. У науковій літературі представлено безліч визначень даного поняття, що говорить про його різноманітність. В загальному, економічна політика будь – якої держави являє собою систему соціально-економічних ідей та цілей розвитку певної країни, основні завдання, засоби та методи їх досягнення, а також регламентована діяльність органів державної влади щодо їх реалізації.

Сучасна держава є необхідною складовою частиною ринкового економічного механізму. Здійснює вона свою регулюючу діяльність в різних напрямках, застосовуючи різні методи та інструменти впливу на економіку. Як встановлено ч. 1 ст. 8 ГК, держава, органи державної влади та органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання. Однак, господарське право регулює суспільні відносини, які складаються у процесі державного регулювання економіки (т. зв. організаційні відносини). Тому у Господарському кодексі визначені пріоритетні напрями здійснення економічної політики держави, серед яких зокрема виокремлюються наступні різновиди такої політики: структурно-галузєва, інвестиційна, амортизаційна, політика інституційних перетворень, цінова, антимонопольно-конкурентна, бюджетна, податкова, грошово-кредитна, валютна та зовнішньоекономічна [2].

Відповідно до концепції соціального ринкового господарства головні суспільні цінності визначають чотири глобальні цілі економічної політики держави: свобода, справедливість, безпека та добробут. Нерідко стверджується, що економічну політику держави в сучасних моделях економіки ринкового типу спрямовано на вирішення двох основних завдань: а) пом'якшення та усунення недоліків ринкової економіки; б) захист головного елемента механізму ринку – конкуренції, від монополізму.

РОЗДІЛ 2 ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

2.1 Структурно - галузева

Кожний з перелічених напрямів характеризується певними ознаками та складовими саме з метою забезпечення ефективності економічної політики держави. Так, наприклад, структурно-галузева політика спрямована на здійснення державою: - прогресивних змін у структурі народного господарства; - удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропорцій; - стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення.

Крім того, складовими структурно-галузевої політики виступають промислова, аграрна, будівельна та інші сфери, щодо яких держава здійснює відносно самостійний комплекс заходів стимулюючого впливу [5].

Для прикладу, політика у сфері будівництва та архітектури здійснюється відповідно до положень Законів України «Про архітектурну діяльність», «Про основи містобудування», «Про регулювання містобудівної діяльності» та інших нормативно – правових актів. Так, планування і забудова територій - діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб, яка передбачає: прогнозування розвитку територій; забезпечення раціонального розселення і визначення напрямів сталого розвитку територій; обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням; розроблення містобудівної та проектної документації, будівництво об'єктів.

Слід зауважити, що кожний напрям політики має свою нормативну базу, а також орган, який здійснює регулюючу політику в тій чи іншій сфері. Відтак, головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної політики у сферах будівництва, містобудування, архітектури, промисловості будівельних матеріалів є Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального

господарства України, статус якого визначено Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України».

2.2 Інвестиційна

Державна інвестиційна політика – це загальнодержавні принципові рішення та заходи, що визначають напрями використання капітальних вкладень у сферах і галузях економіки з метою забезпечення ефективності та пропорційності її розвитку, усунення міжгалузевих і внутрішньогалузевих диспропорцій, досягнення оптимальних співвідношень між розвитком матеріального виробництва і невиробничої сфери. Окремі вчені визначають державну інвестиційну політику як комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави, спрямованих на поширення та активізацію інвестиційних процесів. Слід наголосити, що вищезазначені підходи до тлумачення терміну «інвестиційна політика» мають фрагментарний характер та не висвітлюють у повному обсязі значення державної інвестиційної політики, тому що у загальному вигляді інвестиційна політика держави – це, перш за все, важлива складова економічної політики, яка виступає у вигляді комплексу взаємопов'язаних цілей і пріоритетів розвитку інвестиційної сфери, а також методів та інструментів їхньої реалізації [12].

Суб'єктами інвестиційної політики, щодо яких спрямовуються заходи інвестиційної політики, є суб'єкти господарювання. Предметом інвестиційної політики можна визначити дії (заходи): а) пов'язані зі створенням для суб'єктів господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва; б) щодо забезпечення ефективного і відповідального використання коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва; в) щодо здійснення контролю за забезпеченням ефективного і відповідального використання коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва. Саме на реалізацію зазначених заходів спрямовується інвестиційна політика.

Таким чином, мета стосується не визначення дій (заходів), а досягнення певного результату внаслідок їх реалізації. Законодавець також зазначає на сферу реалізації заходів - переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети саме структурно-галузевої політики. Правовою підставою для закріплення та реалізації заходів інвестиційної політики стало прийняття Законів України "Про інвестиційну діяльність", "Про режим іноземного інвестування" та інших нормативно-правових актів у даній сфері.

Для іноземних суб'єктів господарювання впроваджуються спеціальні правові режими, які визначені Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Це, зокрема: 1) національний режим (іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України); 2) режим найбільшого сприяння (іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків і зборів, якими користується та буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги з них встановлюються в рамках спеціального режиму); 3) спеціальний режим (застосовується до територій спеціальних економічних зон і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України) [3].

2.3 Цінова

Цінова політика спрямовується на регулювання державою відносин обміну між суб'єктами ринку з метою забезпечення еквівалентності в процесі реалізації національного продукту, дотримання необхідної паритетності цін між галузями та видами господарської діяльності, а також забезпечення стабільності оптових та роздрібних цін. Основні засади цінової політики визначено в Законі України "Про ціни і ціноутворення".

Метою державного регулювання цін є:

1. забезпечення такого співвідношення між монополією та конкуренцією, яке б не призводило до руйнівних наслідків для економіки, здійснення соціальної політики держави та захист окремих верств населення;
2. стримування інфляційного підвищення цін через запровадження заходів, які б усували причини його виникнення. Основною причиною необґрунтованого підвищення цін на продукцію державними підприємствами є їх монопольне становище. Унаслідок цього виникає дефіцит товарів, підвищуються ціни на сировину та паливо, зникає звичайна конкуренція;
3. формування нового попиту населення та культури споживання завдяки встановленню зниження цін, податкових пільг на товари, обсяги реалізації яких держава прагне збільшити;
4. запобігання споживанню соціально шкідливих товарів або тих, що можуть загрожувати життю та здоров'ю людини [9].

2.4 Конкурентна

Конкурентна (антимонопольна) політика держави - це діяльність держави, спрямована на створення і розвиток конкурентного середовища, антимонопольне регулювання з метою сприяння зростанню ефективності виробництва, кращому задоволенню потреб суспільства, підвищенню конкурентоздатності національної економіки. Основними напрямками конкурентної політики держави є: • демонополізація економіки; • захист та сприяння розвитку економічної конкуренції; • антимонопольне регулювання; • державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства. Державна політика у сфері економічної конкуренції, обмеження монополізму у господарській діяльності та захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції здійснюється уповноваженими органами державної влади, а саме Антимонопольним комітетом України [10].

2.5 Бюджетна

Бюджетна політика — це сукупність державних заходів спрямованих на зміцнення доходної частини державного бюджету, посилення соціальної направленості видатків бюджету. Бюджетна політика представляє собою сукупність економічних і адміністративних заходів, що застосовує держава з метою стабілізації та підвищення ефективності національної економіки, використовуючи, головним чином, бюджетні та податкові механізми. Бюджетна політика являє собою цілеспрямовану діяльність держави щодо регулювання бюджетного процесу, управління збалансованістю бюджету, а також використання бюджетної системи для реалізації завдань економічної політики в країні.

Бюджетна політика включає чотири головні складові: політику у сфері державних доходів; державних видатків; державного боргу; бюджетного регулювання та міжбюджетних відносин [8].

Синтезуючи підходи учених, можна дійти висновку, що податкова політика – це: 1. складова фінансової політики держави, що виникає з приводу становлення і правового регламентування податків з метою розподілу та перерозподілу частини ВВП і формування централізованих фондів грошових ресурсів шляхом встановлення та зміни елементів податків (податкових ставок, бази оподаткування, податкових пільг, податкових санкцій, суб'єктів, об'єктів оподаткування тощо); 2. система відносин між платниками податків і державою. Здійснення податкової політики визначає, що податкові дії держави дадуть змогу їй не лише забезпечувати належне функціонування, а й використовувати свої ресурси та інструменти впливу для досягнення цілей суспільного розвитку.

2.6 Податкова

Податкова політика є дієвим інструментом забезпечення сталого економічного зростання та фактором збалансування інтересів держави і суспільства [11].

Податкова політика - це діяльність держави у сферах запровадження правової регламентації та організації справляння податків і податкових платежів до централізованих фондів держави. Зміна форм оподаткування та податкових ставок впливає на стан господарської кон'юнктури. Під час економічної кризи держава свідомо з метою зменшення податкового тиску може йти на зменшення ставок оподаткування, і навпаки, підвищувати їх під час економічного піднесення, з метою утримання темпів економічного зростання і підтримки пропорційності в розвитку продуктивних сил.

Проявом податкової політики, яка проводиться в державі та формується державними структурами, є податкова система. Вивчаючи податкову систему, варто розглянути елементи системи оподаткування:

1. Суб'єкт (платник податків) - юридична чи фізична особа, що сплачує податки.
2. Об'єкт оподаткування - кількісно визначений економічний феномен, який служить базою для оподаткування. Іншими словами, податкова база - це грошова сума, з якої вилучається податок.
3. База оподаткування - конкретні вартісні, фізичні або інші характеристики певного об'єкта оподаткування.
4. Податкова ставка (норма оподаткування) - законодавчо встановлений розмір податку на одиницю оподаткування.
5. Податкові пільги - це звільнення від податків або зменшення податкових ставок.

2.7 Зовнішньоекономічна

Зовнішньоекономічна політика тлумачиться як: – діяльність державних законодавчих та виконавчих органів, спрямована на формування ефективних економічних відносин держави на міжнародній арені; – політика, яка впливає з об'єктивно існуючих порівняльних і конкурентних переваг у різних галузях господарства передбачає пріоритет національних економічних інтересів в системі методів і форм регулювання світогосподарських зв'язків, ґрунтується на засобах тарифного та нетарифного регулювання, спрямована в цілому на створення конкурентного ринкового середовища, поступове формування економіки, орієнтованої на експорт; – політичне оформлення міжнародних економічних зв'язків країни тощо. Таким чином, незважаючи на уявну відмінність підходів до трактування зазначеного поняття, можна відмітити їх беззаперечну схожість у плані визначення головної мети зовнішньоекономічної політики держави – захист національних інтересів на міжнародній арені.

Зовнішньоекономічна політика є складовою економічної політики, яка, у свою чергу, є складовою політики держави в цілому. Її цілі мають бути сумісними з цілями економічної політики та державної політики взагалі.

Конституція України у ст. 18 визначає, що "...зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права" [1].

Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" у ст. 1 дає визначення лише терміна "зовнішньоекономічна діяльність". "Зовнішньоекономічна діяльність - діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами". Визначення зовнішньоекономічної політики у законі немає, хоча такий термін і використовується [3].

РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Світовий досвід показує, що на саморегульований механізм ринку не можна повністю покладатися. Він сам по собі не може забезпечити здорових суспільних відносин і не гарантує довгострокової економічної стабільності. Держава повинна всіляко підтримувати малий і середній бізнес, забезпечувати громадське взаєморозуміння у справах справедливого розподілу прибутків, використовуючи такі засоби, під впливом яких посилюється мотиваційне значення тих чи інших цілей господарської діяльності. Держава використовує безліч форм та механізмів для безпосереднього та опосередкованого впливу на підприємницьку діяльність громадян, в яких проявляються різноманітні аспекти державного впливу на неї.

Правові регулятори необхідно використовувати таким чином, щоб з одного боку, не допустити зниження підприємницької активності, надмірних податків, що регламентують якість вироблюваної продукції, а з іншого - досягти дотримання норм, що регламентують якість виробленої продукції, природокористування тощо.

Основні засоби державного регулювання господарської діяльності визначені ст.12 ГК України, до яких належать державне замовлення, ліцензування, квотування, технічне регулювання, застосування нормативів та лімітів, регулювання цін і тарифів, надання інвестиційних, податкових та інших пільг, надання дотацій, компенсацій цільових інновацій та субсидій [1]. Зі змісту даної статті вбачається, що в ній названі лише основні засоби тим самим законодавець передбачає ще і можливість використання інших «неосновних» засобів регулюючого впливу. Така норма викликає певні заперечення, оскільки окремі засоби державного регулювання, які зазначені у ч.2 ст.12 ГК як основні, у ряді випадків їх застосування такими не виступають. Натомість, засоби державного регулювання, які взагалі не зазначені у ч.2 ст. 12 ГК за певних умов виступають саме як основні. У даній сфері функціонують ряд нормативно – правових актів, які регулюють застосування засобів регулюючого впливу.

Засоби державного регулювання господарської діяльності можуть бути класифіковані за декількома критеріями. Так, із врахуванням їх сутності, вони можуть бути поділені на такі 3 основні категорії:

1. економіко – правові засоби (державне замовлення, регулювання цін і тарифів, надання інвестиційних та податкових пільг; надання дотацій, субсидій);
2. організаційно – правові засоби (ліцензування і квотування, видача документів дозвільного характеру, технічне регулювання, застосування нормативів та лімітів; контроль та нагляд за господарською діяльністю);
3. юридичні (правові) засоби, які охоплюють адміністративно – правові, штрафні санкції, типові та примірні договори [13].

Державне замовлення як засіб державного регулювання регламентується Законом України «Про здійснення державних закупівель», сутність якого полягає у формуванні на контрактній основі складу та обсягів продукції робіт або послуг необхідних для пріоритетних державних потреб. Держава розміщує договори про закупівлю на поставку певної продукції, виконання робіт або надання послуг серед суб'єктів господарювання. Виконання державного замовлення здійснюється відповідно до умов договору про закупівлю, який являє собою форму договору, укладеного державним замовником від імені держави з суб'єктом господарювання, в тому числі і громадянином-підприємцем, як виконавцем державного замовлення. В цьому договорі чітко визначені економічні та правові зобов'язання сторін з метою регулювання господарських відносин, які виникають між ними щодо виконання державного замовлення.

Ліцензування та квотування як засоби державного регулювання спрямовані на забезпечення єдиної державної політики, на захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства і споживачів. Правові аспекти ліцензування закріплені Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Ліцензування - це певне обмеження у здійсненні господарської діяльності громадянами, яке полягає у забороні здійснювати ті види діяльності, перелік яких встановлено вищеназваним законом без

спеціального дозволу. Громадянин, який займається певним видом господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, по закінченні ліцензійного процесу отримує спеціальний дозвіл – ліцензію. Ліцензування виступає прикладом вдалого державного регулювання та має позитивне значення, оскільки поліпшило систему ліцензування, встановивши єдині засади державної політики у цій сфері, визначивши органи з питань ліцензування та їх повноваження, ліцензійні умови, види підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню, вичерпний перелік документів, які подаються до органу ліцензування для одержування ліцензії, плату за її видачу та підстави анулювання дії ліцензії [14].

Щодо патентування, то слід зазначити, що одним із нововведень Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28 грудня 2014 року № 71-VIII є скасування збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності. Відтак, із 1 січня 2015 року отримувати торгові патенти не доведеться. Водночас, ДФС застерігає, що суб'єкти господарювання, які порушили порядок отримання та використання торгового патенту за період до 1 січня 2015 року, несуть відповідальність у порядку та на умовах, які діяли до 1 січня 2015 року.

Квотування як засіб державного регулювання являє собою встановлення державними органами відповідно до чинного законодавства, міжнародного права та міжнародних актів, угод обмежень щодо виробництва товарів, міжрегіональних товарних або фінансових операцій, експортно-імпортних поставок. Застосовується як засіб регулювання обсягів виробництва окремих видів товарів, а також регламентації зовнішньоекономічної діяльності. Також це встановлення певних розмірів (меж) змін вартості валют, цінних паперів на біржах.

Квотування застосовується переважно при проведенні зовнішньоекономічних операцій, яке проявляється у квотуванні експорту та імпорту. Квотування експорту та імпорту здійснюється шляхом встановлення режиму видачі індивідуальних ліцензій на здійснення зовнішньоекономічних

операцій в межах встановлених квот на загальний обсяг експорту та імпорту. Чинним законодавством передбачені наступні види квот: квоти (контингенти) глобальні, квоти (контингенти) групові, експортні та імпорتنі квоти, квоти (контингенти) індивідуальні. Квота запобігає зростанню імпорту, що є фіксованим, навіть коли світова ціна на імпортовану продукцію знижується [13].

Сертифікація і стандартизація наступні засоби державного регулювання та водночас є складовими національної системи технічного регулювання, що регламентуються Законами України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», «Про стандартизацію».

Сертифікація - це підтвердження відповідності третьою стороною (особою, яка є незалежною від особи, що надає об'єкт оцінки відповідності, та від особи, що заінтересована в такому об'єкті як споживач чи користувач), яке стосується продукції, процесів, послуг, систем або персоналу. Якщо ліцензія є дозволом для громадян - підприємців щодо здійснення ними певної господарської діяльності, то сертифікація здійснюється щодо результатів цієї діяльності.

На відміну від ліцензування, що має обов'язковий характер, сертифікація буває добровільною чи обов'язковою. Добровільна здійснюється у випадках, коли у законодавстві не передбачена така сертифікація, а проводиться, виключно за ініціативою підприємця. Через добровільну сертифікацію продукції чи послуги виробник або продавець заявляє про якісний товар (послугу, який відповідає сертифікату, а його товари (послуги) є безпечними для життя і здоров'я споживачів. Обов'язкова сертифікація прямо передбачена чинним законодавством з метою забезпечення безпеки та охорони довкілля. Для більшості товарів, що експортуються вітчизняними підприємцями, наявність сертифіката є обов'язковою. Виробники зобов'язані реалізовувати продукцію, що підлягає обов'язковій сертифікації лише за наявності документа про відповідність.

Стандартизація – це діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних і можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері.

Організаційно-правові аспекти стандартизації встановлюються законом України «Про стандартизацію».

Сутність такого засобу, як державне регулювання цін та ціноутворення, у главі 2 ГК України не висвітлюється. Проте ціні як істотній умові господарського договору присвячена ст.189 ГК України, а процесу ціноутворення в Україні приділяється глава 21 ГК України. Доцільно було б основні засади ціноутворення як засобу державного регулювання розмістити у другому розділі.

Ст.10 базового Закону України «Про ціни і ціноутворення» визначає, що ціни можуть бути вільними та державно регульованими. Вільні ціни встановлюються суб'єктами господарювання самостійно за згодою сторін на всі товари, крім тих, щодо яких здійснюється державне регулювання цін. Державні регульовані ціни запроваджуються на товари, які справляють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, мають істотну соціальну значущість, а також на товари, що виробляються суб'єктами, які займають монопольне (домінуюче) становище на ринку.

Науковці вважають, що складність ціноутворення обумовлена великим обсягом інформації, яку необхідно враховувати щодо встановлення ціни в умовах постійно змінюваної кон'юнктури і конкуренції на ринку, змін соціально-економічного характеру – соціальні гарантії, пенсії, мінімальна заробітна плата тощо. Крім того, ціна є грошовим чинником, яку покупець (замовник) згоден заплатити за отриманий товар, продукцію послугу.

Дотації, субсидії, пільги та інші економічні важелі підтримки суб'єктів господарювання, в тому числі й громадян-підприємців, є наступними засобами державного регулювання. У липні 2014 року був прийнятий Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», який набуде чинності 02.08.2017. Даним законом передбачені такі форми державної допомоги як: субсидії та гранти; дотації; податкові пільги; відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів; списання боргів та інше.

Держава може надавати дотації громадянам –суб'єктам господарювання на підтримку виробництва життєво важливих продуктів харчування, лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів, на імпорتنі закупівлі окремих товарів, послуги транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення, а також суб'єктам господарювання, що опинилися у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації.

Субсидія — фінансова або інша підтримка державними органами виробництва, переробки, продажу, транспортування, експорту, споживання товару, завдяки якій суб'єкт господарсько-правових відносин країни експорту одержує пільги (прибутки). Субсидії надаються:

- національним виробникам, які конкурують з імпортерами
- експортерам, що конкурують на зовнішньому ринку
- імпортерам, з метою їх підтримки або для вирішення певних питань.

Підводячи підсумок дослідження засобів держаного регулювання господарської діяльності, необхідно зауважити, що перелік цих засобів потребує нагального перегляду та удосконалення з урахуванням сучасних умов господарювання. Держава повинна здійснювати регулювання господарської діяльності громадян за допомогою організаційно-правових засобів, спрямованих на стимулювання приватної ініціативи і підтримку діяльності суб'єктів господарювання [14].

РОЗДІЛ 4. ПРАВОВА ПРИРОДА САМОРЕГУЛЮВАННЯ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ ДЕРЖАВНИМ РЕГУЛЮВАННЯМ

Становлення інституту саморегулювання в різних країнах зазвичай пов'язується з процесами економічної лібералізації та дерегуляції господарської діяльності, у тому числі шляхом зниження адміністративних бар'єрів для підприємництва, підвищення ролі громадських і професійних об'єднань. При цьому саморегулювання розглядається як додатковий або самостійний інститут регулюючого впливу держави на господарську діяльність у межах ст. 12 ГК України.

Економічна політика держави зараз направлена на дерегуляцію, тобто на відміну або скорочення державного впливу на господарську діяльність. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 357-р затверджений «План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності». Відповідно до плану, спрощуються ліцензійні та дозвільні процедури, удосконалюються процедури державного нагляду (контролю) за господарською діяльністю та спрощуються умови здійснення підприємницької діяльності у таких галузях як будівельна і аграрна та у сфері телекомунікацій [4].

Одним із широко застосовуваних у світовій практиці методів скорочення державного регулювання є саморегулювання, тобто передача частини прав щодо встановлення правил і контролю над ними самим учасникам ринку. Однак, в Україні немає єдиного законодавчого акта, який би регулював правовий статус т. зв. «саморегулюючих організацій». Натомість, окремі положення щодо таких містять в окремих законодавчих актах різноманітних сфер.

Саморегулюючі організації можна віднести до організацій, які здійснюють організаційно – господарські повноваження. Проте здійснення цих повноважень відбувається не на основі відносин власності, а внаслідок делегування їм зазначених повноважень уповноваженими органами держави відповідно до закону. Таке положення було б доцільно закріпити і у ст. 2 ГКУ. Натомість в нормативно – правових актах, що регламентують діяльність саморегулюючих організацій, доцільно було б чітко визначити перелік тих

засобів державного регулювання, які можуть бути делеговані зазначеним організаціям відповідним органам державної влади [13].

Відмітними рисами правового саморегулювання (як форми індивідуального правового регулювання) є рівноправне становище суб'єктів, автономія їх волі і самостійна майнова відповідальність, а також відсутність втручання з боку держави. Ще одним важливим критерієм є самостійність прийняття рішень суб'єктами правовідносин відповідно до принципів права. Саморегулювання здійснюється не тільки на умовах об'єднання суб'єктів підприємницької або професійної діяльності в саморегулівній організації. Крім цього, може бути виділено саморегулювання, здійснюване: а) всередині юридичної особи; б) за допомогою юридичної особи — саморегулівної організації; в) на підставі господарсько-правового договору.

В рамках діяльності саморегулівних організацій виділяють добровільне, делеговане і змішане саморегулювання. Добровільне саморегулювання передбачає встановлення і підтримання правил учасниками системи без будь-якого схвалення або спеціального захисту з боку держави. Делеговане саморегулювання передбачає, що держава передає певні функції з регулювання ринку (наприклад, ліцензування учасників ринку) організації саморегулювання, встановлює загальні обмеження і права діяльності подібних організацій. При змішаному саморегулюванні саморегульованим організаціям передається тільки частина функцій, у той час як за державою залишаються тільки деякі повноваження, головним чином примусового характеру, тобто повноваження щодо притягнення до відповідальності за недотримання стандартів [7].

Необхідно зауважити, що в Україні діють законодавчі акти, в яких згадується такий феномен, як саморегулівні організації. Так, окремі питання організаційно-правової форми, функціонального навантаження, порядку створення та функціонування таких організацій, дійсно передбачені в законах України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про кредитні спілки», «Про недержавне пенсійне забезпечення» тощо. Однак зазначені

організації можуть набувати статусу самоврядних організацій, як правило, з метою захисту інтересів своїх членів. Таким організаціям також можуть бути делеговані державою повноваження щодо регулювання певного виду ринку, розроблення і впровадження правил поведінки на таких ринках та/або сертифікації його фахівців, стягнення обов'язкових платежів зі своїх членів, консультаційні права у відносинах з органами держави та деякі інші. Таке делегування повноважень не є обов'язковим, що не сприяє розвитку публічно-приватного партнерства — партнерства влади, громадськості та суб'єктів господарювання [13].

Отже, головна мета введення саморегулювання в різних сферах і галузях господарської діяльності полягає, з одного боку, в проведенні розмежування між регулюючим впливом держави та регулюванням з боку професійних і самоврядних об'єднань, а також створенні умов для формування таких об'єднань, які змогли створювати ефективні механізми господарсько-правової відповідальності перед споживачем, а з другого — побудувати правильну комунікацію в системі господарської діяльності між суб'єктами організаційно-господарських повноважень та суб'єктами господарювання.

Це означає, що впровадження інституту саморегулювання створює рівноправного суб'єкта організаційно-господарських повноважень, який бере участь у підготовці та прийнятті рішень, що регулюють господарську діяльність своїх учасників, але при цьому і приймає на себе додаткову відповідальність перед споживачами вироблених товарів і послуг. Отже, в юридичній літературі можна зустріти два концептуальних підходи до питання про співвідношення державного регулювання та саморегулювання: 1) саморегулювання розуміється як продовження державного регулювання; 2) саморегулювання протиставляється державному регулюванню.

Проаналізувавши правову природу саморегулювання, можна дійти висновку, що це - альтернатива державному регулюванню. Коли саморегулююча організація отримує можливість самостійно регулювати відносини у певній сфері, то сама держава відмовляється регулювати відповідні суспільні відносини у даній сфері [7].

Подальший розвиток і вдосконалення системи саморегулювання в Україні дозволить більш ефективно використовувати механізм державного управління, звільняючи органи державної влади від необхідності здійснення тотального контролю. Це буде сприяти, по-перше - суттєвому зменшенню чисельності зайнятих в наглядових органах державного апарату і звільненню висококваліфікованих чиновників для вирішення інших стратегічних і перспективних завдань, і в других - зняттю корупційної навантаження на бізнес.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в результаті висвітлення окремих форм та напрямів економічної політики держави на підставі Господарського кодексу України доцільно зробити висновок, що економічна політика держави являє собою цілеспрямований вплив держави на економічні процеси в країні з урахуванням зовнішніх та внутрішніх чинників, потенціалу та перспектив її розвитку. Лише в результаті досягнення поставлених соціально-економічних цілей та завдань зазначену політику слід розцінювати як ефективну. Держава, реалізуючи економічну політику, використовує відповідні засоби правового регулювання, які є інструментами впливу держави на суб'єктів господарювання.

Україна обрала шлях до дерегуляції, тому зараз робляться активні дії із спрощення започаткування та ведення господарської діяльності; скорочення дозвільних і погоджувальних процедур, зменшення впливу державних органів на діяльність суб'єктів господарювання; підвищення рівня захисту прав інвесторів, удосконалення механізму фінансування діяльності органів державної реєстраційної служби шляхом внесення змін до відповідних законодавчих актів та інше.

Все частіше постає питання щодо саморегулюючих організацій та їхнього правового статусу. Вказується на доцільність прийняття єдиного нормативного акта у даній сфері, який би стер усі невизначеності щодо цього інституту господарського права. На сучасному етапі розвитку правової системи доречно ввести таку модель саморегулювання, яка була б здатною мінімізувати негативні прояви саморегулювання. Найбільш оптимальною є така модель, яка заснована на взаємодоповнюваності прямого державного регулювання з приватноправовим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відом. Верховн. Ради України. – 1996. – № 30. – С. 18.
2. Господарський кодекс України: Затв. Законом України від 16.01.2003 р. № 436- IV // Відом. Верховн. Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
3. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959 // Відом. Верховн. Ради УРСР. – 1991. – № 29. – С. 7.
4. Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності Кабінет Міністрів України; Розпорядження, План, Заходи від 18.03.2015 № 357-р.
5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / О. А. Беяневич, О. М. Вінник, В. С. Щербина [та ін.]; за заг. ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини. — 3-тє вид., перероб. і допов. — К. : Юрінком Інтер, 2012. — 776 с.
6. Борисенко О. Сутність зовнішньоекономічної політики та її вплив на розвиток національного господарства / О. Борисенко // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. - 2011. - Вип. 1. - С. 120-126. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2011_1_17
7. Говорун О. В. Правова природа саморегулювання господарської діяльності та її співвідношення з державним регулюванням / О. В. Говорун // Економічна теорія та право. - 2015. - № 1. - С. 193-203.
8. Дехтяр Н.А. Особливості формування та реалізації бюджетної політики України у сфері державних видатків / Н. А. Дехтяр // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. - 2014. - Вип. 38. - С. 124-133. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2014_38_15
9. Ключак Т.С. Державна цінова політика в Україні: роль та місце в забезпеченні соціальної стабільності / Т. С. Ключак // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(5). - С. 68-74. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(5\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(5)_11)

10. Лупу В. А. Конкурентна політика держави / В. А. Лупу, М. І. Шкітіна // Проблеми формування та реалізації конкурентної політики : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 19–20 вересня 2013 року. – Львів : АртДрук, 2013. – С. 136–137.
11. Турянський Ю.І. Податкова політика та механізм її реалізації / Ю. І. Турянський // Науковий вісник НЛТУ України. - 2014. - Вип. 24.6. - С. 293-299. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2014_24
12. Шевердіна О. В. Інвестиційна політика України як об'єкт державної економічної політики / О. В. Шевердіна // Публічне управління: теорія та практика. – 2012. – № 4 (12). – С. 111–117.
13. Щербина В. **Поняття та види засобів державного регулювання господарської діяльності** / В. Щербина // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - 2012. - Вип. 94. - С. 10-19. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2012_94_4
14. Ямкова І. М. До питання про засоби державного регулювання господарської діяльності громадян в Україні / І. М. Ямкова // Форум права. - 2011. - № 2. - С. 1068-1073. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index